

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1676

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1676
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2018
16 augustus 2019

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN JOHAN FREDERIK BOECKELMANN [LEIDEN]
7 FEBRUARI 1676
7006

Samenvatting: Huygens stuurt Boeckelmann gedichten waarin hij de rol van de muziek in de Academie toelicht. Hij hoopt bij Boeckelmanns oratie aanwezig te zijn.

Bijlagen: ‘Versus VIII Feb. 1676’ (Huygens 1676; gedicht); ‘In concentus musicos ...’ [I]/[II] (Huygens 1676; gedichten).

Over een antwoord van Boeckelmann is niets bekend. Huygens schreef opnieuw op 27 maart 1676 (7018).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 521, fol. 631r: klad (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 521, fol. 181v: later afschrift naar klad (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7006, p. 372: samenvatting.

Namen: Philips Doublet; Johan van Reede (heer van Renswoude); Pieter Schilder [?].

Transcriptie

¹Ad Bökelmannum.

Dignabaris, Vir amplissime, recordari epigrammatis quod ineunte te Rectoratum ludibundus effuderam tametsi veritate rei compunctus. Reperta est, ecce, eadem ipsa schedula, inter ejusdem farinae nugas et adjeci ²subito quæ vides, eiusdem nunc furfurus alia. Tum aliquid quo symphoniam tuam in Academia usum atque utilitatem adstruo. Percurre hæc et ardeant; nihil potius merentur, et vale.

Orationi tuæ cum Renswoudio et genero meo interesse conabor, si hoc ab afflicto senili et nimis tenere paterno animo impetrare possum. Schilderium ante nos videbis. Hagæ, 7 Februarii 1676.

Bijlage 1

Versus VIII Februarii 1676

Magnifico quisquis succedere Böckelmanno
Occupis, et magni munus obire loci;
Nullus eris, nisi te, qualem perspeximus illum,
Naturæ fecit gratia magnificum

13 Januarii [1676].

Bijlage 2

In concentus musicos Academiae solemnitate mixtos IIX Februarii 1676

Discite, cur vestris hodie se Musica sacris
Ingerat, et blandum regneet in Æde melos:
Unica, significant, quæ semper salua Liicei
Et tua, Lugdunum, res erit, Harmonia est.

1. KA XLV: <Beukelmanno>.

2. KA XLV: <sulito>.

7 Februarii [1676].

Bijlage 3

In concentus musicos Academiae solennitate mixtos IIX Februarii 1676

Arrigite huc aurem, quibus est Academia cordi,
Quique sacrum divae Pacis amatis opus.
Quae tonat hic Musas inter sublimis amicas
Musica, et omnigeno chromate pulchra placet,
Vos quoque, docta Patrum et Juvenum generosa corona,
Talibus addictos admonet esse modus.
Dicite solertes ultro citroque quod ultro
Saepe accensi flamma dat ingenii:
Concurrant vario contra se pulpita plausu,
Fervescant sacri, non sine lite, loci:
Musicus is lepor est, et si concordia discors
Destinat esse, nihil languida laudis habet.
Ut tamen unisonis nunquam non Cantio chordis
Clauditur, et pugnam terminat alta quies;
Vestra quoque in blandam coeant acerrima pacem
Prælia: erit vere Musicus iste chorus;
Musicus, ut Cœli, ut Cœlorum Sidera, ut omnis
Harmonicis rerum Machina mota modis.
Sursum, cœlestes animi, nec origine quisquam
Fecerit indignum quod sciat esse suâ.
Omnia ut in cœlis, sed saluâ pace, moventur,
Vos quoque, sed saluâ pace, movere docent.

[IIX] Februarii [1676].

Vertaling

Aan Boeckelmann.

Doet u mij het genoegen, edele heer, u zich het puntgedicht in herinnering te brengen dat ik in een speelse bui uitspuwde op uw intrede in het rectoraat, al was ik in de war door de werkelijke gang van zaken.³ Nu is het teruggevonden, te midden van beuzelarijen van hetzelfde meel, en ik heb er ineens zoals u ziet nog [twee] van dezelfde zemelen bij gedaan.⁴

Vervolgens nog iets waarmee ik het gebruik en nut van de muziek in de Academie toelicht. Zij mogen verloren gaan en verbranden, zij verdienen niet beter. Gegroet.

Ik zal proberen met [de heer Johan van Reede, heer van] Renswoude en mijn ⁵schoonzoon bij uw oratie aanwezig te zijn, als ik ze door mijn oude, zieke, maar niet minder dierbare vaderlijke aandrang zover kan krijgen. [De heer Pieter ?] Schilder zult u nog vóór ons zien. Den Haag, 7 februari 1676.

3. 'Versus VIII Februarii 1676,' 13 januari 1676 (Gedichten 8, p. 133). Het gedicht gaat namelijk over de opvolging van Boeckelmann als rector.

4. Beide met het opschrift 'In concentus musicos Academiae solennitate mixtos IIX Februarii 76,' 7 februari 1676 (Gedichten 8, pp. 133-134).

5. Philips Doublet.

Bijlage 1

Een gedicht op 8 februari 1676

Al wie de geweldige Boeckelmann
Begeert op te volgen, en zijn opdracht
In deze grote plaats in te nemen,
Niemand zult u zijn als niet de genade
Van de natuur u groot maakt zoals wij hem hebben gezien

13 januari 1676

Bijlage 2

Op het muzikale samenspel bij de plechtigheid van de Academie
op 8 februari 1676

Leert ons, waarom vandaag de muziek zich opdringt
Aan uw plechtigheden en de zuivere melodie heerst in het gebouw.
Het is de echte en enige harmonie, waarmee altijd de zaak van het ⁶lyceum
Behouden zal blijven alsook die van u, Leiden.

7 februari 1676

Bijlage 3

Op het muzikale samenspel bij de plechtigheid van de academie
op 8 februari 1676

Spits nu de oren, al wie de Academie ter harte gaat,
en wie het heilige werk van de goddelijke vrede bemint.
Welke muziek weerklinkt hier tussen de muzen, vriendinnen
van het verhevene, en behaagt in fraaie veelkleurigheid.
Ook u, geleerde en edele krans van vaders en zonen,
herinnert zij eraan dat u deze melodieën toegewijd bent.
Verkondigt, kundigen, h^{ier} en d^áar, dat d^áar
Vaker de vlam van een aangestoken geest brandt.
De katheders strijden met elkaar, met wisselend applaus,
De heilige plaatsen branden, niet zonder strijd.
Deze bevalligheid is muzikaal, en als deze eendracht ophoudt
Tweedrachtig te zijn, heeft zij als niets looms de roem.
Opdat steeds het lied wordt besloten met snaren in unisono,
En een verheven rust de strijd beëindigt.
Mogen uw heftige gevechten zich verbinden
Tot lieflijke vrede; dat koor zal waarlijk muzikaal zijn.

Muzikaal, zoals de hemelen, zoals hemellichamen, zoals
Het hele kunstwerk der dingen wordt bewogen door harmonische muziek.
Omhoog hemelse geesten, en niet zal iemands afkomst iets onwaardigs
Hebben gemaakt wat hij weet van zijn afkomst te zijn.
Zoals alle dingen in de hemelen bewegen zonder de vrede te verstoren,
Zo zullen die u ook leren bewegen zonder de vrede te verstoren.

8 februari 1676.

[CONSTANTIJN HUYGENS] DEN HAAG
AAN JACQUES DE SAINT-LUC (BRUSSEL)
19 MAART 1676
7014

Antwoord op een verloren gegane brief van Saint-Luc, wellicht het antwoord op Huygens' brief aan Saint-Luc van 27 mei 1675 (6974).

Samenvatting: Huygens geeft Saint-Luc een overzicht van zijn muzikale bezigheden. Hij wil hem gaarne iets toesturen als hij daarvoor interesse heeft. In een kort vers legt Huygens vervolgens zijn compositorisch credo neer. Hij hoopt Saint-Luc nog eens te kunnen ontmoeten om over muziek te kunnen praten. In het postscriptum vraagt Huygens opheldering over de vierdubbele maten en geeft zijn ideeën over het juiste aantal maten in composities, en vooral in dansdelen.

Over een antwoord door Saint-Luc is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 757-758: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. LXXIX, pp. 69-71: volledig.

— Jonckbloet 1890, p. 77 (n. 1): onvolledig (<Depuis que nous ... en Angleterre.>).

— Worp 6, nr. 7014, pp. 374-375: onvolledig (<Je nous voy ... capable de gouster>, <S'il vous prend ... changé de demeure>), rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 7014, pp. 1201-1206: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Utricia Ogle; Johan Joseph van Oostenrijk; Leopold Wilhelm van Oostenrijk; Philips Willem van Oranje; William Temple.

Plaatsen: Engeland; Parijs.

Titels: 'Six qualitez nécessaires à la bonne pièce de musique instrumentale' (Huygens; gedicht, 1649/1657); *Pathodia*.

Glossarium: accord (akkoord); chant (gezang); clavecin (klavecimbel); concert (muziekensemble); contrepunt (contrapunt); corde (snaar); courante; fugue (imitatie); gigue; guitarre (gitaar); harmonie; luth (luit); luth théorbé (getheorbeerde luit); mesure (maat); mouvement (beweging); musique (muziek); pièce (muziekstuk); sarabande; suite (samenhang); symphonie (samenklank); théorbe (theorbe); unison (unisono); viole (de gambe) (viola da gamba); viole basse (bas-viola da gamba); voix (stem).

Transcriptie

Copie.

¹Au Sieur de Saint-Luc, à Bruxelles.

À La Haye, ce 19e Mars 1676.

Je nous voy malades en mesme hospital, mon cher Monsieur, les mesmes bruits de guerre nous importunent. Encor ne seroit-ce rien dans les rues; le grand mal est icy que dans la cour ce tintamarre remplit tellement les oreilles, qu'il n'y reste aucune ouverture pour les bons accords. Lorsque des archiducs Leopoldes et des Don Juans vous gouvernoyent, vous estiez heureux et aviez à qui parler. Pardeça il ne s'est rien veu de tel, depuis le Prince Philippe, que j'ay connu le seul de la maison d'Orange amateur de la musique, et certainement le petit concert qu'il entretenoit, estoit excellent et des mieux choisis. Que voulez-vous que nous fassions à cela, que, comme dit un sage, de nous envelopper dans nostre vertu, en nous régaland nous mesmes de ce que la pluspart du monde n'est pas capable de gouster? Ainsy je ne sçaurois que vous louer hautement, de ce que, nonobstant ce rebut ingrat de l'ignorance, vous vous animez encor à perfectionner la symphonie. J'ay grande opinion de vostre nouveau concert de deux théorbés avec une viole de gambe, et ne se peut que l'harmonie n'en soit magnifique et royale, nommément si les contrepunts en sont bien meslez, comme vous n'y sçauriez

1. <Au sieur de Saint-Luc, à Bruxelles.> autograaf.

manquer. Pour mon goust j'aymerois mieux que ce fussent plustost théorbes à cordes simples, que luths théorbez, que j'ay tousjours moins approuvez. Depuis que nous ne nous sommes veus, le théorbe m'est devenu si familier, qu'en revoyant ces jours passez mes livres, j'y trouve d'y avoir produit jusqu'au nombre de 75 pièces de toutes sortes. Que cela ne vous estonne pas, voyci bien une plus effroyable liste de que j'ay forgé de plus, sur les deux sortes de luths, le clavecin, la viole de gambe, et s'il plaist Dieu, sur la guitarre, le tout montant à 769 pièces. Cherchez-moy un autre fou de ma condition, et occupé comme j'ay esté toute ma vie, qui en ayt tant faict, et me l'envoyez parler à moy. Autres productions y a, pour la voix et le théorbe, qui ont esté imprimées à Paris, pour plusieurs violes et nommément pour trois violes basses en unison, qui sont d'un bel effet, et j'en ay pris le modèle en | 758 | Angleterre. Mais tout cecy n'est pas digne de vostre entretien et ce n'est qu'entre nous, car j'ay quasi honte d'avoir tant travaillé sur le mestier d'autruy, quoyque véritablement le travail me n'a gueres cousté, la varieté harmonique m'estant assez naturelle. S'il vous prend envie de veoir quelqu'eschantillon de mon théorbe, vous n'aurez qu'à parler. Mon grand cheval sur ce bel instrument c'est l'accompagnement extemporaine ²et tousjours varié d'une belle voix à quoy on dit que j'entens quelque-chose. Nous avons icy une fille excellente, avec qui les entendus aymoyent assez à m'ouir, mais elle à changé de demeure. Au reste et pour une fois achever ce galimation musical et vous faire veoir quelle est la méthode, dans les bornes de laquelle je restrains l'abondance de mon invention, qui est infinie et fort peu sujette à redites, si ce n'est par mesgarde, et en grand intervalle de temps voyci ce que je requies au mestier:

(1) Beau chant, (2) chant ³inouy, (3) sur fugue bien conduite,
(4) Le meilleur contrepoint, et (5) mouvement, et (6) suite,
S'il en manque un des six, la pièce, par hazard,
Est bonne, mais non pas dans les regles de l'art.

Adieu, Monsieur, et jugez par ce caquet combien ⁴de choses nous aurions à nous dire, si nous pouvions nous joindre, ce que je souhaite fort et en veux encor entretenir Monsieur l'Ambassadeur d'Angleterre de près ou loin. Faictes tousjours estat que je suis (peut-estre d'un peu de connoissance) grand estimateur de vostre mérite et de tout mon cœur etc.

⁵En billet apart:

Je désire bien estre instruit de ce que vous entendez par mésures quadruples. Pour le compas des courantes, j'en voy de toutes sortes, de longues et de courtes, et croy que toutes se peuvent ajuster à la dance. Les mienes, comme toutes mes autres pièces, à la réserve des Gigues et des Sarabandes, sont toutes de douze mesures à chaque partie et ay esté un temps que je n'y comprenoys pas la dernière mesure, mais m'en suis ravisé et avoue que pour le mieux toutes les pièces doibvent estre de nombre pair, bien que j'aye veu des maistres en faire peu de compte.

Vertaling

Aan de heer Saint-Luc te Brussel.

Den Haag, 19 maart 1676.

Ik zie, waarde heer, dat wij beiden in hetzelfde ziekenhuis te bed liggen, dat wij beiden door hetzelfde oorlogsrumoer worden geplaagd. Op straat zou dat zo erg nog niet zijn; het grote kwaad hier is evenwel, dat dit kabaal aan het hof eenieders oren zodanig heeft verstopt dat deze in het geheel niet meer openstaan voor

2. <et tousjours varié> autograaf.

3. Jonckbloet 1882: <mony>.

4. <de choses> autograaf.

5. <En billet apart> autograaf.

goede samenklanken. Wanneer mensen als aartshertog Leopold [Wilhelm] of ⁶Don Juan over u zouden heersen, zou u gelukkig zijn en zou u [iemand] hebben tot wie u zich kon richten. Hier is echter van iets dergelijks geen sprake geweest sinds prins Philips [Willem], die ik als de enige muziekliefhebber ken van het huis Oranje; het kleine ⁷muziekensemble dat hij onderhield was zeker voortreffelijk, en samengesteld uit de beste krachten. Wat wilt u dat wij anders doen dan, zoals een wijze heeft gezegd, onszelf hullen in onze deugd, terwijl we onszelf trakteren op dat wat het merendeel der mensen toch niet op waarde kan schatten? Aldus kan ik u slechts hogelijk ervoor prijzen dat u, ondanks de harteloze afwijzing van de onwetendheid, zich hebt ingezet voor de verdere vervolmaking van de muziek. Voor uw nieuwe werk voor twee theorbes en een viola da gamba heb ik grote achting, en naar verwachting is de harmonie ervan voortreffelijk en majesteitelijk, vooral waar u op fraaie wijze contrapuntische verwerkingen, waaraan het bij u niet ontbreekt, erin heeft vervlochten. Persoonlijk zou ik aan theorbes met enkelvoudige snaren de voorkeur geven boven de getheorbeerde luit, die ik altijd minder goed heb bevonden. Sinds wij elkaar gezien hebben ben ik zo vertrouwd geraakt met de theorbe dat ik, toen ik de afgelopen dagen mijn [muziek]boeken nog eens doorkeek, maar liefst 75 verschillende stukken ervoor bleek te hebben gemaakt. Opdat dat u niet verbaast: hier is een nog afschrikwekkender opsomming van wat ik verder nog in elkaar heb geflanst, voor de twee ⁸soorten luit, het klavecimbel, de gamba en, moge het Gode welgevallig zijn, de gitaar; het totaal oplopend tot 769 composities. Vindt u maar eens een andere gek in dezelfde situatie, en die zijn hele leven net zo bezet is geweest als ik en zoveel heeft gedaan; en stuurt u hem dan naar mij, om eens met mij te praten. Andere voortbrengselen zijn er, ⁹voor de stem en de theorbe, die gedrukt zijn in Parijs, voor meerdere gamba's, en niet te vergeten voor drie basgamba's in unisono, hetgeen een fraai effect geeft, dat ik aan Engelse voorbeelden heb ontleend. Maar dit alles is het niet waard met u besproken te worden en blijft onder ons, want eigenlijk schaam ik mij zoveel te hebben gedaan wat op andermans beroepsgebied ligt, hoewel het werk mij daadwerkelijk nauwelijks moeite heeft gekost, gezien mijn tamelijk natuurlijke begaafdheid voor muzikale verbeelding. Als u zin heeft een of ander probeerseltje van mijn hand voor de theorbe te zien, hoeft u het maar te zeggen. Mijn stokpaardje voor dit fraaie instrument is de geïmproviseerde en altijd gevarieerde begeleiding van een mooie stem, waarvan men meent dat ik er verstand van heb. Wij hadden hier een voortreffelijke ¹⁰zangeres, die de kenners graag kwamen horen met mij, maar zij is verhuisd. Rest mij nog zowel deze muzikale nonsens eens te besluiten als u te tonen volgens welke methode, met de begrenzingen waarvan ik mijn overvloed aan invallen, die eindeloos is en zich slechts hoogst zelden herhaalt, tenzij dan door onoplettendheid en met grote tijdspannes ertussen, binnen de perken houdt. Ziehier wat ik voor het vak als vereisten beschouw:

Een fraaie melodie, origineel, met imitaties verwerkt,
Met doordacht contrapunt, beweging en samenhang.
Als één dezer zes voorwaarden ontbreekt is hoogstens door toeval,
Niet volgens de regelen der kunst, de compositie goed.

Vaarwel mijnheer, en oordeelt u aan de hand van dit gekakel hoeveel wij elkaar te zeggen hebben, wanneer wij elkaar zouden kunnen ontmoeten, hetgeen mijn grote wens is en waarover ik mijnheer de ¹¹ambassadeur van Engeland van dichtbij of veraf nog eens wil aanspreken. Blijft u er altijd op rekenen dat ik (wellicht met maar weinig kennis van zaken) uw verdienste hoog acht en met heel mijn hart ben, enz.

[Op een apart vel:]

6. Johan Joseph van Oostenrijk.

7. Prins Philips Willem onderhield een klein muziekensemble in Breda, waar hij van 1609 tot aan zijn dood 1618 was gevestigd.

8. Luit en theorbe.

9. *Pathodia*.

10. Utricia Ogle.

11. William Temple.

Ik zou graag van u willen vernemen wat u onder de vierdubbele maat verstaat. Wat de omvang van courantes betreft zie ik allerlei verschillende, lange en korte, en ik meen dat zij zich allemaal lenen om bij te dansen. Die van mij hebben, zoals al mijn composities, met uitzondering van de gagues en sarabandes, allemaal twaalf maten per deel; er is overigens een tijd geweest dat ik de laatste maat niet daarbij rekende, maar daar ben ik van teruggekomen en ik ben [nu] van mening dat het het beste is wanneer alle composities een even aantal maten bevatten, hoewel ik heb gezien dat vele meesters daarmee weinig rekening houden.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN ÉTIENNE PAYEN (UTRECHT)
25 MAART 1676
7016

Antwoord op een brief van Payen aan Huygens van 17 maart 1676 (verloren).

Samenvatting: Huygens looft Payen voor zijn ideeën ter vervolmaking van het klavecimbel. Evenwel wijst hij hem erop dat als hij niet wat openhartiger is over zijn plannen en ze niet realiseert, ze noch hem, noch iemand anders profijt zullen brengen. Datzelfde geldt voor de uitvinding van een nieuw soort koets.

Over een antwoord van Payen is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 759: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. LXXX, p. 72: onvolledig (<Je suis bien ... vous vous chattouillez>).

— Worp 6, nr. 7016, p. 376: onvolledig (<si telles conditions ... peu ou moins>), rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 7016, pp. 1206-1208: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Johann Friedrich Boeckelmann.

Titel: Pseaume 15.

Glossarium: clavecin (klavecimbel).

Transcriptie

Copie.

¹Au Sieur Payen, à Utrecht.

À La Haye, ce 25e Mars 1676.

Je suis bien ayse, Monsieur, de veoir par vostre lettre du 17e de ce mois, que vous croyez avoir mis vostre clavecin dans la dernière perfection, et souhaitterois fort de le pouvoir tesmoigner en présence. Mais tant que vous demeurerez dans le scrupule de le communiquer à aucun ouvrier, vous mesme ne l'estant point, la chandelle perira sous le boisseau, et vous sera aussi inutile qu'à vostre prochain. Contre cela, Monsieur le Professeur Böckelman m'a dit, qu'il vous a offert l'adresse d'un honeste ouvrier, homme de sçavoir et de probité, que vous pourrez employer à mettre vostre invention en œuvre, et qui mesme se pourroit obliger par serment de n'y rien entreprendre à vostre préjudice. Si telles conditions ne vous agréent point, je ne sçay quelles autres vous proposer et ne restera que de vous envelopper de vostre science et de vous rejouir à par vous de la grâce que Dieu vous a faicte, sans vous soucier que la marmite en bouille peu ou moins.

Je vous dis la mesme chose sur l'invention du carosse, dont je voy que vous vous chattouillez. À moins que de la produire sur ce mesme pied, ou bien sous la sureté d'un privilège, qu'il y a moyen d'obtenir, tout demeure inutile. Mais de plus, si vous n'estes confirmé dans cette voiture que par imagination, ou mesme par modèle dans vostre chambre, croyez-moy que vous ne tenez rien. Je vous le dis par expérience de quantité de projets et projecteurs, que j'ay veu désabusez de leurs fantasies, quand ils en sont venus à la pratique. Pour en parler en gros: il me semble que vous nous promettez une brouette longue, et où les personnes seroyent logez à la file, puisque la machine passeroit partout, après le cheval. Mais je n'ayme point à raisonner à tasons, et vous laisse de mon costé hors de louange et de reproche, jusques'à ce qu'y puissions veoir plus clair. Jusqu'à là, tout nous est chimère, sinon que, pour la seureté de vostre carosse, quand vous nous l'aurez prouvez, je seray bien ayse de vous appliquer les derniers vers du Pseaume 15e:

²Qui charier ainsy ³voudra etc.

1. <Au Sieur Payen, à Utrecht.> autograaf.

2. Pseaume 15:5, 4-5 (Marot): '*Qui charier ainsi voudra*, | Craindre ne faut que jamais verse.'

3. <voudra>.

Si vous me trouvez capable de vous faire plaisir en quelqu'ouvrance de vostre service, soyez certain que vous me trouverez,

etc.

Vertaling

Aan de heer Payen, in Utrecht.

Den Haag, 25 maart 1676.

Ik ben aangenaam getroffen, mijnheer, door te vernemen uit uw brief van de 17de van deze maand dat u meent uw klavecimbel in de uiterste graad van perfectie te hebben gebracht, en ik zou zeer wensen dat met eigen ogen te kunnen aanschouwen. Maar wanneer u zoveel terughoudendheid blijft betrachten om het aan een werkmans over te geven, terwijl u dat zelf niet bent, zal het licht onder de korenmaat doven en zal het noch u noch uw naaste van nut zijn. Daarentegen, mijnheer, heeft professor [Johannes Fridericus] Boeckelmann mij gezegd dat hij u het adres heeft aangeboden van een eerlijk handwerksman die kundig is en ook rechtschapen, die u zou kunnen inschakelen om uw uitvinding te realiseren, en die zelfs zich onder ede zou kunnen verplichten in deze niets te ondernemen dat u zou kunnen schaden. Wanneer dergelijke voorwaarden u niet kunnen behagen, zou ik niet weten wat ik u dan wel zou moeten voorstellen, en blijft er u niets over dan u in uw eigen kennis te hullen en u te verheugen over de gunst die God u heeft verleend, zonder dat u zich zorgen maakt of er daardoor weinig of nog minder brood op de plank komt.

Hetzelfde geldt de uitvinding van het rijtuig, waarmee u uzelf vleit. Wanneer deze niet wordt gemaakt op dezelfde manier, of wellicht onder de bescherming van een privilege, waar aan te komen is, blijft alles nutteloos. Maar daarbij komt nog, dat u, wanneer u slechts in uw verbeelding dit voertuig heeft uitgewerkt, of het als model in uw kamer heeft, gelooft u mij, niets in handen heeft. Ik spreek hier uit ervaring met een groot aantal plannen en plannenmakers, waarvan ik heb gezien dat, wanneer het op de praktijk aankwam, zij door hun fantasie misleid bleken te zijn. Om er in het algemeen wat over te zeggen: het lijkt me dat u ons een lange tweewielige draagstoel in het vooruitzicht stelt waarin de personen achter elkaar zitten, zodat het voertuig, achter het paard, overal door kan. Maar ik houd er in het geheel niet van te praten over onzekere zaken, en ik laat u van mijn kant vrij van lof of verwijt, tot het moment dat het ons wat duidelijker is geworden. Tot dan is alles nog vaag voor ons, behalve dat ik voor de zekerheid van uw voertuig, wanneer u die voor ons bewezen zult hebben, gaarne de laatste verzen van psalm 15 op u zal toepassen:

⁴Hij die aldus door het leven zal willen rijden,
[Hoeft geen tegenslag te vrezen].

Wanneer u mij in staat acht u in een of andere aangelegenheid van dienst te zijn, weest u er dan van verzekerd dat ik voor u zal zijn,

enz.

4. Psalm 15:5, 4-5: *'Hij die aldus door het leven zal willen rijden, | Hoeft geen tegenslag te vrezen.'*

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
26 MAART 1676
7017

Vervolg op Chièzes brief van 23 oktober 1675 (6991).

Samenvatting: Chièze zal andermaal bij het Spaanse hof op betaling aandringen nu er nieuwe Spaanse inkomsten lijken te zijn. Hij is aangenaam verrast door Huygens' familieberichten.

Chièze schreef opnieuw op 17 juni 1676 (7023).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7017, p. 376: onvolledig (<*Singula de nobis ... vostre correspondance.*>); rest samengevat.

Namen: Philips Doublet (heer van Sint-Annaland); Coenraad van Heemskerck; Christiaan Huygens; Karel II (koning van Engeland); Marguërite-Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien); Maarten Christiaan Zuerius (heer van Oirschot en Best).

Plaatsen: Gorinchem; Holland; Parijs.

Transcriptie

À Madrid, le 26 Mars 1676.

Singula de nobis anni prædantur euntes, et s'il semble qu'avec mes dentz ils me veulent encor arracher vostre correspondance, dont je fais plus de cas que de *las niñas de mis ojos*. Considérez, je vous prie, Monsieur, que la bienveillance dont vous m'avez si constamment honoré *es la mas preciosa joya que tengo*. Celle de Messieurs voz filz, les taciturnes, estoit une happe lourde, dont je me suis laissé leurrer pendant le cours de mes folles années. Mais par une triste expérience j'ay appris qu'il n'y a qu'à s'attacher au trone, *y a este me attengo, Illustrísimo Señor mio*. Les occupations que m'a donné certain nouvelle caractère, dont Leurs Seigneuries Hautes-Puissantes m'ont revestu par un *interim* de la dernière confiance, *y la fervorosa solicitud del Señor Don Conrado de Heemskerq* ne m'ont pas donné lieu à autre application qu'à voir et tourmenter les ministres de cette cour sur les affaires généralles. Maintenant l'arrivée dez galions m'oblige de les presser sur les particulières de Son Altesse, et de les faire souvenir des sommes qu'ils m'ont promises, capables véritablement d'absorber le peu d'argent qu'ils ont porté pour le compte du Roy. | b | J'espère à cette fois de tirer quelque chose, ou avoir lieu de ne mettre plus en doute *el desengaño*.

Nous avons aussy, Monsieur de Heemskerq et moy, présenté de mémoriaux, parlans haut et clair sur l'affaire de la Comtesse d'Isenghien. Ledite auroit souhaitté, passant à Paris, d'emmener avec soy *Don Cristiano*, que Monsieur Betz m'escrit estre retombé en langueur, mais par les dernières lettres de la Hollande on escrit que Messieurs de Saint-Annelant et d'Oorschot se préparoient à ce charitable ministère. J'espère que l'air natal le remettra absolument, pourveu qu'il s'y confirme un peu plus que l'autrefois. Je suis résolu de m'establir par delà un *coronista* à proposité, pour m'instruire des événementz de la famille, car je m'imagine que tous les neuf mois il y [a une] augmentation, tant du costé de La Haye que de Gorcum.

Je prie Dieu qu'il multiplie voz joyes et voz années *y que a mi, su fiel criado de Vuestra Señoría Illustrísima*, me de *Su Divina Magestad muchas ocasiones del serbicio de Vuestra Señoría Illustrísima*.

Vertaling

Madrid, 26 maart 1676.

┌De gaande jaren nemen alles van ons stuk voor stuk weg,┐ en het schijnt dat ze mij, met mijn tanden, ook nog de briefwisseling met u willen ontrukken, waaraan ik meer waarde hecht dan aan ┌mijn oogappeltjes.┐ Ik verzoek u te bedenken, mijnheer, dat de welwillendheid, waarmee u mij zo voortdurend hebt vereerd, ┌de kostbaarste vreugde is die ik bezit.┐ Die van uw zonen, de zwijgzamen, was een zware klem, waardoor ik mij

in de loop van mijn dwaze jaren heb laten misleiden. Maar door een droevige ervaring heb ik geleerd dat men zich slechts aan de troon kan hechten, ¹en daar houd ik mij aan vast, doorluchtige heer.¹ De bezigheden mij gegeven door een bepaalde nieuwe functie, waarmee Hunne Hoogmogendheden mij hebben bekleed door middel van een ²tussentijdse boodschap¹ van uiterste vertrouwelijkheid, ¹en het dringende verzoek van de heer Coenraad van Heemskerck,¹ hebben mij geen aanleiding gegeven tot een andere vorm van aandringen dan het bezoeken en kwellen van de ministers van dit hof met de algemene zaken. Nu dwingt de aankomst van de galjoenen mij ertoe hen dringend te wijzen op de bijzondere belangen van Zijne Hoogheid en hen te herinneren aan de bedragen die zij mij hebben beloofd, omdat zij waarachtig in staat zijn het weinige geld dat zij ten laste van de rekening van de ¹koning hebben gebracht, voor zichzelf te behouden. Ik hoop er deze keer iets uit te halen, of reden te hebben om niet nog meer ¹de ontgoocheling¹ te vrezen.

Wij, de heer [Coenraad] van Heemskerck en ik, hebben ook nota's overhandigd die luid en duidelijk spreken over de zaak van de ²gravin van Isenghien. Genoemde heer zou, omdat hij over Parijs terug zou reizen, ¹mijnheer Christiaan¹ [Huygens] hebben willen meenemen, over wie de ³heer van Best schreef dat hij in zijn lusteloosheid was teruggevallen, maar in de laatste brieven uit Holland schrijft men dat de heren van ⁴Sint-Annaland en [Maarten Christiaan Zuerius, heer] van Oirschot zich opmaken tot deze menslievende dienst. Ik hoop dat de lucht van zijn geboortegrond hem er volledig bovenop zal helpen, vooropgesteld dat hij zich er een beetje meer toe zet dan de vorige keer. Ik heb besloten daarginds een ¹correspondent¹ ter zake aan te stellen om mij op de hoogte te houden van de gebeurtenissen in de familie, want ik heb het idee dat er elke negen maanden gezinsuitbreiding is, zowel in Den Haag als in Gorinchem.

Ik bid God dat Hij uw vreugden en jaren vermenigvuldigt, ¹en dat Zijn goddelijke majesteit mij, uw trouwe dienstknecht, vele gelegenheden zal geven om u van dienst te zijn.¹

1. Karel II.
2. Marguérite-Isabelle de Mérode.
3. Maarten Christiaan Zuerius.
4. Philips Doublet

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN JOHANN FRIEDRICH BOECKELMANN [LEIDEN]
27 MAART 1676
7018

Vervolg op Huygens' brief van 7 februari 1676 (Worp 6, nr. 7006, p. 372).

Samenvatting: Huygens zendt Boeckelmann een compositie voor theorbe, om door te geven aan de Leidse musicus Le Vray. Ook informeert Huygens naar de oorsprong van het woord theorbe.

Bijlage: compositie voor theorbe (Huygens).

Over een antwoord door Boeckelmann is niets bekend.

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 523, fol. 633r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XIV, nr. 523, fol. 181v: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgaven: Worp 6, nr. 7014, p. 376: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 7018, pp. 1209-1210: volledig, met Nederlandse vertaling.

Naam: Philippe-François le Vray.

Glossarium: modulatio (muziekstuk); theorba (theorbe).

Transcriptie

¹Boekelmano.

27 Martii 1676.

Amplissime ac doctissime vir,

De ingenti acervo messis meæ, cujus nuper breviarium abstulisti, pauculos hosce excerpti manipulos. Eos ut Vrayo tuo explorandos tradas, si tanti est, rogo. Amabo etiam certior fieri, quam illi gratum munusculum fuerit, vel tædio. Utique à tuâ manu porrectum vix est ut contemnere audeat. Theorbæ modulatio est. Hujus vocabuli originem si me docere dignaris, qui nihil nescis, facies rem acceptissimam. Ego quidem illam hâctenus frustrâ investigo, per paucas nationum linguas, quas modicè calleo, nullo me successu torquens. Vale, nostrum decus, et me ama. Hagæ-Comitis, VII Calendas Apriles MDCLXXVI.

Vertaling

Aan Boeckelmann.

27 maart 1676.

Waarde heer,

Van de grote berg van mijn oogst, waarvan u onlangs al het een en ander hebt meegenomen, heb ik weer een bundeltje uitgezocht. Ik vraag u of u ze aan uw stadgenoot [Philippe-François ?] le Vray wilt doorgeven ter bestudering, als het u de moeite waard is. Ik zal graag op de hoogte worden gesteld hoe aangenaam dit geschenkje voor hem is, of hoe vervelend. Voorzeker zal hij iets dat hem door u wordt aangeboden niet durven weigeren. Het is een compositie voor theorbe. Als u, die alles weet, mij zou willen inlichten over de herkomst van dit woord [theorbe], zou u mij een groot genoegen doen. Ik heb er tenminste tot nog toe vergeefs naar gezocht in de paar talen die ik enigszins beheers; mijn gewroet leidde tot niets. Gegroet, sieraad van onze Staat, en denk aan mij. Den Haag, 27 maart 1676.

1. KA XLV: <Boeckelmanno>.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
17 JUNI 1676
7023

Vervolg op Chièzes brief van 26 maart 1676 (7017).

Samenvatting: Chièze schrijft gelukkig nog gezond te zijn, ondanks zijn hopeloze missie in Spanje. Hij beklagt zich weer eens over gebrek aan steun uit Nederland voor zijn werk.

Chièze stuurde met dezelfde post een brief aan Philips Doublet (Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34). Chièze schreef opnieuw aan Huygens op 12 augustus 1676 (7029).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34, map Chièze aan Const. Huygens sr. en jr., omslag 1 (Chièze aan Huygens): brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7023, pp. 377-378: onvolledig (<Sans cet heureux ... potentatz et autres.>), rest samengevat.

Namen: Philips Doublet (heer van Sint-Annaland en Moggershill); Coenraad van Heemskerck; Christiaan Huygens; Lodewijk Huygens; Lodewijk Diederik Huygens; Claude-Marie de Lapie; Jacoba Teding van Berckhout; Willem III.

Plaatsen: Franche-Comté; Gorinchem; Orange; Parijs.

Transcriptie

¹A Madrit, le 17 Juin 1676.

J'alloys sécouer le joug de toute la famille, puisque vous m'avez abandonné, Monsieur, à l'exemple de Messieurs vos enfans, lorsque le *Señor Felipe*, vostre gendre, s'est avisé de m'escire de Paris, y *con el ensalmo de unos pocos renglones* je me vois rengagé à toute la famille, et dans la desmangeson de vous escire comme si de rien n'estoit, y *vaya de cartas, pues no ay remedio*. Premièrement donc, je vous féliciteray, Monsieur, de la convalescence de *nuestro buen Cristiano*, la maladie duquel m'a donné de très meschantes heures. Mais, graces au ciel, j'apprens qu'il revient de la mélancolie, où ses continuelles estudes y *desatinadas* spéculations l'avoyent plongé, et qu'il va reprendre sa belle humeur dans la patrie. Au nom de Dieu, Monsieur, faites qu'à son retour *amas y sobrinas* condamnent au feu, inclusivement tous ces *descomulgados* escritz d'algèbre, dioptique et autres telz fatras. *Et jube hanc maceriem in hortum conjici*, de lunettes, de machines, de pendules et de récipiens, dont la bonne mère nature | b | semble ne m'avoir préservé en naissant que pour me maintenir *circa lustra decem*, dans la santé, gayeté y *locura* que chascun admire en moy. Sans cet heureux préservatif, Messieurs les *hidalgos* m'auroient piécà fait perdre la cervelle, comme ils la démontent à tous ceux qui ont à faire à eux, grands et petis, potentatz et autres.

Ce m'est une consolation mirifique, de voir qu'on me traite en cette cour du pair avec les haultz alliez de cette couronne, et qu'on nous paye tous *con letras protestadas*. Jusques'à quand sera ce que Son Altesse, qui peut si à propos dire le *quos ego*, se laissera mener en parolles? *Sed comprimam me* pour ne pas user d'importunes redites et de peur qu'on ne s'avise de dire icy (au détriment des doubles armes que j'ay sur ma porte) que *Oranje es Francia*.

Enfin, Monsieur, voilà mon exil prolongé du moins jusques'à la paix. Mais quand viendra-t-elle, cette paix de moy, | c | tant désirée? Puisque je ne puis ravoir que par elle mes pauvres bien[s] de Bourgoigne, actuellement confisqué, et le fond dotal de mon espousée, admodié à juste prix, faute d'achepteur.

J'ay prié Monsieur d'Heemkerque de vous baiser les mains de ma part. Il vous donnera de nouvelles aussy de mes *pobres cuytados* de confrères d'Orange, qui luy ont *singulatim* rendu leurs devoirs. Sans mentir, Monsieur, il me tarde bien de voir le monde en paix et Son Altesse en termes de le peupler. Honoriez-moy cependant de vostre bienveillance et agréez, s'il vous plaît, que je vous donne l'*en ora buena* du second filz, dont Madame la Drossarde de Gorcum vient de vous régaler, ainsy que j'apprens en *dicha carta del Señor Don*

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 23 Julii 1676.>

Felipe de las Mугersillas. La mienne vous baise très-humblement les mains *con sus tres niños*, chargez présentement de sarampion. Ainsy vous estez averty de ne laisser pas tomber cette lettre en *manos de sus nietos de Vuestra Señoría cuyas manos besa su mas rendido serbidor*.

Vertaling

Madrid, 17 juni 1676.

Ik wilde het juk van de gehele familie afwerpen, omdat u mij in de steek hebt gelaten, mijnheer, naar het voorbeeld van uw kinderen, [maar] toen ¹de heer Philips [Doublet], uw schoonzoon, op het idee kwam mij uit Parijs te ²schrijven zag ik mij ³met de toverslag van slechts enkele regels ⁴weer betrokken bij de gehele familie en in aanvechting u te schrijven alsof er niets was gebeurd, en ⁵ik zend brieven want ik heb geen verweermiddel daartegen. ⁶Ten eerste wil ik u dus, mijnheer, gelukwensen met het herstel van ⁷onze brave Christiaan, ⁸wiens ziekte mij zeer moeilijke uren heeft berokkend. Maar ik verneem, de hemel zij dank, dat hij de zwaarmoedigheid te boven is gekomen, waarin zijn ononderbroken studies en ⁹ondoordachte ¹⁰speculaties hem hadden gedompeld, en dat hij in het vaderland zijn goede stemming gaat hervinden. Zorg er in hemelsnaam voor, mijnheer, dat bij zijn terugkeer ¹¹vrouwen en verwanten [alles] verbranden, met inbegrip van al deze ¹²verdoemde ¹³geschriften over algebra, straalbreking en overige soortgelijke nonsens. ¹⁴En beveel dit spul ¹⁵van verrekijkers, werktuigen, uurwerken en vaten ¹⁶in de tuin op een hoop te gooien, ¹⁷waarvoor de goede Moeder Natuur mij bij de geboorte slechts heeft behoed om mij ¹⁸zo'n vijftig jaar ¹⁹te handhaven in de gezondheid, vrolijkheid ²⁰en waanzin, ²¹die iedereen in mij bewondert. Zonder dat gelukkige voorbehoedmiddel zouden de heren ²²edelen ²³mij terstond mijn verstand hebben doen verliezen, zoals zij iedereen die met hen te maken heeft van zijn stuk brengen, groot en klein, machthebbers en anderen.

Het is voor mij een wonderbaarlijke troost te ervaren dat men mij aan het hof op voet van gelijkheid behandelt met de hoge bondgenoten van deze kroon, en dat men ons allen betaalt ²⁴met betwiste wissels. ²⁵Tot wanneer zal Zijne ²⁶Hoogheid, die zo terecht ²⁷dreigementen ²⁸kan uiten, zich door woorden laten paaien? ²⁹Maar ik zal mij inhouden ³⁰om geen ongepaste herhalingen te gebruiken en uit vrees dat men zich verstitout hier te zeggen (ondanks het dubbele wapen dat ik op mijn deur heb) dat ³¹Orange Frans is. ³²

Tenslotte, mijnheer, ziet u mijn verbanning minstens tot de vrede verlengd. Maar wanneer zal die door mij zo gewenste vrede komen? Omdat ik slechts daardoor weer mijn armzalige bezittingen in de Franche-Comté kan terugkrijgen, die nu in beslag zijn genomen, zoals ook de bruidsschat van mijn ³³vrouw, aangepast tot een redelijke prijs, bij gebrek aan een koper.

Ik heb de heer [Coenraad] van Heemskerck gevraagd u eerbiedig van mij te groeten. Hij zal u ook nieuws brengen over mijn ³⁴arme stakkers ³⁵van collega's uit Orange, die hem ³⁶stuk voor stuk ³⁷de verschuldigde eer hebben bewezen. Zonder te liegen, mijnheer, ik verlang ernaar vrede op aarde te zien en Zijne Hoogheid in de gelegenheid deze te bevolken. Vereert u mij intussen met uw gunst en staat u mij toe, als het u belieft, dat ik u ³⁸feliciteer ³⁹met de tweede ⁴⁰kleinzoon, die ⁴¹mevrouw de drostin van Gorinchem u zojuist heeft geschonken, zoals ik verneem uit de ⁴²genoemde brief van de heer Philips [Doublet, heer] van Moggershill. ⁴³Mijn echtgenote groet u eerbiedig ⁴⁴met haar drie kinderen, ⁴⁵die op dit moment aan mazelen lijden. Daarom bent u gewaarschuwd deze brief niet te laten vallen ⁴⁶in de handen van de kleinkinderen van u, wiens handen uw onderdanige dienaar kust. ⁴⁷

2. Doublet aan Chièze, voorjaar 1676 (verloren?).

3. Willem III.

4. Marie-Claude de Lapie.

5. Lodewijk Diederik Huygens, de tweede zoon van Lodewijk Huygens, geboren 2 mei 1676.

6. Jacoba Teding van Berckhout.

SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
12 AUGUSTUS 1676
7029

Vervolg op Chièzes brief van 17 juni 1676 (7023).

Samenvatting: Chièze beklaagt zich over Huygens' zoons die niets meer van zich laten horen. Wat zijn missie betreft heeft hij zin het bijltje er bij neer te gooien.

Chièze schreef opnieuw op 8 april 1677 (7049).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7029, pp. 379-380: onvolledig (<il n'y a tel remède ... si joliment augmenter>, <Cependant, Monsieur, je tire ... raison elle mesme.>), rest samengevat.

Namen: Christiaan Huygens; Constantijn Huygens jr. (heer van Zeelhem); Lodewijk Huygens; Jacoba Teding van Berckhout; Willem III.

Plaatsen: Maastricht; Nouvelle Espagne (Nieuw-Spanje); Orange; Spanje.

Glossarium: musique (muziek); pièce (compositie).

Transcriptie

¹A Madrit, le 12 Aoust 1676.

Il y a longtems, Monsieur, que je n'ay eu de voz nouvelles par vous mesmes. Ce n'est pas que je veuille que pour m'en donner vous vous fatig[i]ssiez à m'escire des lettres. J'ay, graces à vostre bonté, assez de ces marques d'honneur dans mes archives. Je ne demande plus que de petites marques de vostre souvenir et de la continuation de la bienveillance, dont vous m'avez, Monsieur, si constamment honoré, comme par exemple deux motz de vostre main à chasque deux mois de l'année ou, si mieux vous l'aymez, ayant auprès de vous *el Signor Don Cristiano, cosi libero spenditore de lettere*, faites en vostre secrétaire *por la parte d'España*. Aussy avons-nous tous interest qu'il prenne tout autre employ que celluy de *sus negras observaciones*, et, si vous voulez le tenir quitte de sa mélancolie, il n'y a tel remède que de le mettre en correspondance de lettres *cum insano scribâ*. Je prens pour mon conte de vous rendre *el tan Señor Don Cristiano* contente *como una pascua*, affranchy | b | de tout soin des choses aetherées, et uniquement appliqué à jouyr des biens sublimes de la nature et de la fortune.

Vostre *Don Luis de las aguas* me paroît remply de sollicitudes paternelles pour une famille que Madame la Drossarde et luy savent si joliment augmenter. Mais pour ce qui est *del Señor de Zelem, es cosa perdida para mi que me hallo tan metido en la profundidad de su olvido*. Cependant, Monsieur, je tire icy la charme et, si la flote qu'on attend à toute heure de la Nouvelle Espagne ne me porte rien à cette fois pour Son Altesse, je suis résolu de jeter le froc aux orties, ou plustost de m'aller en fournir dans un hermitage, n'en déplaise au spécieux caractère de ministre de Leurs Hautes-Puissances. Une bonne paix vaudra mieux que tous cella, où Son Altesse, sans plus d'égard pour des gens qui ne le méritent pas, se puisse faire raison elle mesme. Sans cella elle n'en aura jamais des Espagnolz, dont la science n'est que de pousser | c | le tems avec l'espaule pour se mocquer après de ceux, dont elle ne croit pas avoir besoin. C'est ce que je ne cesse de réchanter à Son Altesse.

Le siège de Maestrit nous tient tous icy en impatience d'en apprendre la prise, et moy surtout.

Vous me laissez longtems sans employ, Monsieur. Je ne vous ay pas amassé d'avantage de pièces de musique et, ce croyant que tout ce qu'on fait icy n'est pas digne de vostre attension.

Je suis tout ce que je dois estre.

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 28 Augusti 1676.>

Vertaling

Madrid, 12 augustus 1676.

Het is lang geleden, mijnheer, dat ik nieuws over u van uzelf heb gehad. Niet dat ik wil dat u zich vermoeit met mij brieven te schrijven om mij dat te geven. Ik heb, dankzij uw goedheid, voldoende van deze eerbewijzen in mijn archief. Ik vraag niet meer dan kleine bewijzen van uw gedachtenis en het voortduren van de gunst waarmee u, mijnheer, mij altijd hebt vereerd, zoals bij voorbeeld elke twee maanden van het jaar een paar woorden van uw hand, of, als u dat liever hebt, aangezien u ¹de heer Christiaan¹ bij u hebt, ²die vrijgevige briefschrijver,² maak hem uw secretaris ³wat Spanje betreft.³ Wij hebben er dan ook alle belang bij dat hij zich met iets anders dan ⁴zijn duistere onderzoekingen⁴ bezig houdt, en als u hem blijvend uit zijn zwaarmoedigheid wilt houden, is er geen betere remedie dan hem de briefwisseling te laten aangaan met ⁵deze dwaze schrijver.⁵ Ik neem het op mij u ⁶mijnheer Christiaan⁶ tevreden ⁷als een vrolijk man⁷ terug te geven, verlost van alle zorgen over vluchtige zaken en zich uitsluitend wijdend aan het genieten van de verheven goede dingen van de natuur en van het geluk.

Uw ⁸mijnheer Lodewijk ‘van de wateren’⁸ lijkt mij vervuld te zijn van vaderlijke zorg voor een gezin dat mevrouw de ⁹drostin [van Gorinchem] en hij aardig weten uit te breiden. Maar wat ¹⁰de ³heer van Zeelhem betreft is het een verloren zaak voor mij, die zich zo bevindt in de diepte van zijn vergetelheid.¹⁰ Intussen, mijnheer, wend ik hier mijn charme aan en als de vloot die men elk ogenblik uit Nieuw-Spanje verwacht mij deze keer niets brengt voor Zijne ¹¹Hoogheid, ben ik vastbesloten de [monniks-]kap over de haag te smijten, of, liever nog, mij er een te bezorgen in een kluizenaarswoning, met alle respect voor het bedrieglijke karakter van een afgezant van Hunne Hoogmogendheden. Een goede vrede zou meer waard zijn dan dat alles, waarbij Zijne Hoogheid, zonder verdere beleefdheden jegens lieden die deze niet verdienen, zichzelf genoegdoening kan verschaffen. Zonder dat zal hij die van de Spanjaarden nooit krijgen, wier kunst er alleen uit bestaat de tijd een handje te helpen om daarna de spot te drijven met hen die zij denken niet meer nodig te hebben. Dit is wat ik Zijne Hoogheid telkens weer voorhoud.

Het beleg van Maastricht houdt ons hier in ongeduldige afwachting van de inneming, en mij vooral.

U hebt lange tijd geen beroep op mij gedaan, mijnheer. Ik heb geen muziekstukken voor u meer verzameld, en dit in de mening dat alles wat men hier doet uw aandacht niet waard is.

Ik ben al hetgeen ik verschuldigd ben te zijn.

2. Jacoba Teding van Berckhout.

3. Constantijn Huygens jr.

4. Willem III.

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN WILLIAM TEMPLE (NIJMEGEN)
14/24 SEPTEMBER 1676
7032

Samenvatting: Een groteske uitnodiging voor een feestelijke bijeenkomst in Hofwijk, teneinde de nieuwe tuingedeeltes te bezichtigen en een huisknecht van d'Estrades te kunnen horen zingen.

Over een antwoord door Temple is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 791-792: klad (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. LXXXI, pp. 72-73: onvolledig (<Finalement que comme ... de ceste merveille>), rest samengevat.

— Worp 6, nr. 7032, pp. 380-381: volledig.

Namen, Godefroi d'Estrades; Personne=Niemand (Huygens).

Plaatsen: Frankrijk; Hofwijk; Kleef; Noordzee; Scheveningen.

Glossarium: air (lied); opéra (opera); voix (stem).

Transcriptie

Pour Monsieur Temple, Ambassadeur d'Angleterre, à Nimmege.

24 Septembre 1676.

À tous ceux et celles qui ces présentes verront ou entendront lire, salut.

Sçavoir faisons, que comme ainsi soit que depuis quelque temps en ça la forest de Hofwijck a esté augmentée et embellie de quatre nouvelles allées ombragées et estendues en longueur notable. La chose a esté trouvée si belle et si surprenante, que les mieux sensez ont jugé qu'il vaudroit la peine que tous Plenipotenciaires et Plenipotenciairines de Nimmege, au lieu de s'amuser aux bagatelles de Clève, abandonassent toute négociation d'estat pour en venir admirer la magnificence.

Item, que ladite forest vient d'estre garnie de nombre de boules, mais boules d'une rondeur si prodigieuse, qu'elles roulent comme d'elles-mesmes du long de ces grandes allées à perte de veue et tout autrement que font celles des *bowling alleys* et *bowling greens* delà la Mer de Scheveling, de sorte qu'il y a de quoy se crever¹ aysement à force d'exercice.

Finalement, que comme Monsieur le Maréchal d'Estrade vient de nous donner advis² qu'il a un de ses domestiques, qui a une des plus belles voix de France et qui sçait tous les airs | 792 | nouveaux de l'opéra et plusieurs autres.³ Il importe que ses collègues Plenipotenciaires prennent incessamment connoissance de ceste merveille et que, s'en estans bien informez, ils se mettent en debvoir de nous en rendre compte, ainsy qu'il appartient, *and this shall be their warrant*. Faict à La Haye, et muni de nostre grand seau, ce 14/24 Septemb. 1676.

Le marquis de Hofwijk,
escrocqueur aux quilles des ducats de la Grande Bretagne,
penny wise and pound foolish.

³*Hoc vita, spes et ambitus mortalium,
Hoc splendor orbis est: coronatum Nihil.*

1. Worp: <aysement> ontbreekt.

2. <qu'il a ... plusieurs autres> onderstreept.

3. Hierboven een schets voor een zegel. De Latijnse versregels zijn die van een op 29 december 1640 vervaardigd puntgedicht onder de titel 'Sigillum: Corona nihil tegens in scuto cujusdam gentilitio' (Gedichten 3, pp. 141).

Par ordre de Monseigneur Personne.

Vertaling

Voor de heer Temple, ambassadeur van Engeland, te Nijmegen.

24 september 1676.

Aan alle dames en heren die dit zullen zien of zullen horen voorlezen, saluut!

Wij laten weten, dat het zo is dat sinds enige tijd het bos rondom Hofwijck vergroot is en verfraaid met vier lommerrijke lanen, die zich over grote lengte uitstrekken. Dit nu wordt zo fraai en verrassend gevonden dat zij die over de beste smaak beschikken, hebben besloten dat het de moeite waard is dat alle gevolmachtigde ministers en hun dames te Nijmegen, in plaats van zich te amuseren met de nietigheidjes van Kleef, alle staatsaangelegenheden achter zich laten teneinde de luister ervan te komen bewonderen.

Item, dat genoemd bos kortelings verrijkt is met een aantal ballen, maar ballen die zo voorbeeldig rond zijn dat zij eigener beweging de hele laan uitrollen totdat ze uit het zicht verdwenen zijn, en waarvoor de ballen van de ⁴kegelbanen¹ en ⁴kegelvelden¹ aan de overkant van de Noordzee geen partij zijn, zodat het de moeite waard is zich in het oefenen ermee te storten.

Tenslotte, dat mijnheer de maarschalk [Godefroi] d'Estrades ons kortelings heeft bericht 'dat een van zijn huisknechten een van de mooiste stemmen van Frankrijk heeft en alle nieuwe liederen van de opera en verscheidene andere kent.' Het is daarom belangrijk dat al de gevolmachtigde collegæ onmiddellijk kennis nemen van dit wonder en dat zij, als ze zich er eenmaal goed van op de hoogte hebben gesteld, zich de moeite zullen getroosten ons hiervan verslag uit te brengen zoals het behoort, ⁴en dit zal hun machtiging zijn.¹ Aldus gedaan te Den Haag en voorzien van ons grootzegel, deze 24ste september 1676.

De Markies van Hofwijk,
oplichter met kegels van dukaten uit Groot-Brittanië,
⁴zuinig met stuivers en kwistig met guldens.¹

⁴¹Dit is het leven, de hoop en de levensduur der stervelingen,
Dit is de schittering der aarde: het gekroonde Niets.¹

Een officiële mededeling van de heer Niemand.

4 . Het gaat hier om een puntgedicht van Huygens uit 1640 met als opschrift: 'Zegel: Een kroon die niets bedekt op het wapenschild van een zeker iemand.'

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN GODEFROI D'ESTRADES [NIJMEGEN]
24 SEPTEMBER 1676
7033

Antwoord op een brief van D'Estrades (zomer 1676, verloren)?

Samenvatting: Huygens vraagt of D'Estrades zijn huisknecht naar Johan van Reede (heer van Renswoude) zou willen sturen, zodat deze hem kan horen zingen, maar ook omdat deze huisknecht het nichtje van de heer van Renswoude zou kunnen onderwijzen. Huygens stelt dat het mede door de muziek komt dat hij op tachtigjarige leeftijd nog in zo'n goede gezondheid verkeert.

Over een antwoord door D'Estrades is niets bekend. Huygens schreef opnieuw op 10 januari 1677 (7041).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 799-800: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. LXXXII, pp. 73-74: onvolledig (<Et certes je ... d'années ou deux>).
— Jonckbloet 1890, p. 77 (n. 3): onvolledig (<Comme ces jours ... d'années ou deux.>).

— Worp 6, nr. 7033, p. 381: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 7033, pp. 1210-1213: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Philips Doublet; Johan van Reede (heer van Renswoude); Margaretha van Reede; Constantia de Wilhem.

Plaatsen: Frankrijk; St. Annaland.

Glossarium: chanter (zingen); collège de musique (collegium musicum); harmonie (harmonie); luth (luit); opéra (opera); symphonie (samenklank); voix (stem).

Transcriptie

Au Maréchal D'Estrade.

24 Septembre 1676.

Monsieur,

Je reçois tousjours avec beaucoup de joye les marques qu'il vous plaist me donner de l'honneur de vostre souvenir, estimant les constantes amitez, et sur lesquelles il n'y a guerre ni quérelle publique qui morde, au prix des véritables diamans, qui ne souffrent rien au feu. Ma nièpce de Wilhem et mon gendre de Sinte-Anneland en parlent comme moy et vous rendent, Monsieur, avec moy, ce qu'il doibvent de rémercimens de la bonté que vous daignez avoir pour eux.

Je serois ravi d'avoir occasion de vous aller exposer de bouche l'estat de toutes ces familles, qui ont eu part à vos bonnes graces jusques parmi leurs berceaux. Et certes je m'en sens redoubler l'envie en ce que je voy, Monsieur, qu'un vos domestiques si capable de nous recréer se trouve attaché à si peu de distance d'icy, et qu'au lieu de l'entendre chanter nous n'en puissions qu'ouïr parler, ceste sorte de gens ne sortants plus guère de France depuis qu'ils trouvent leur compte en cest emploi des opéra, qui ont besoin de tant de bonnes voix. Le bon Monsieur de Renswoude a mis en train chez luy un collège de musique assez bien assorti en faveur d'une belle niepce, qui faict beaucoup de figure en ceste assemblée, tant du luth que de la voix. Un sçavant comme vostre domestique, Monsieur, seroit bien son faict pour mettre ceste demoiselle dans la belle méthode que les seuls Français entendent, à mon advis, et il y a longtemps qu'il a dessein de luy trouver quelque instructeur de ceste sorte-là. Vous me connoissez, Monsieur, et pourrez bien vous imaginer que je ne manque pas à animer et seconder ces symphonies.

En effet, comme ces jours passez il m'est arrivé ce que plusieurs souhaitent de se veoir arriver, et personne ne voudroit qu'il le fust (c'est d'avoir atteint ma 80e année), | 800 | je suis persuadé que beaucoup d'harmonie joint à quelque régime de vie ont fort contribué à me mener à tant d'aage, où je me trouve, graces à Dieu, en telle disposition que le monde semble me juger peu changé depuis une douzaine d'années ou deux. Vous n'attendez pas, Monsieur, que je payasse vos civilitez d'un entretien de bagatelles, mais en fin il n'y a pas

moyen de s'en empescher, en lieu où on ose s'imaginer que la souvenir du passé peut rendre excusable toute importunité présente. C'est de quoy je vous supplie très humblement et de me vouloir continuer le faveur de me croire que tout que je seray, je sçeray,

etc.

Vertaling

Aan maarschalk D'Estrades.

24 september 1676.

Mijnheer,

Ik pleeg de bewijzen die u mij wilt geven van uw herinnering aan mij met veel genoeg te ontvangen, aangezien ik aan de trouwe vriendschappen, waarop geen oorlog of openlijke strijd vat krijgt, de waarde hecht van echte diamanten, die het vuur zonder schade verdragen. Mijn nichtje ¹[Constantia] de Wilhem en mijn ²schoonzoon, de heer van St. Annaland, zijn dezelfde mening toegedaan en danken u met mij, mijnheer, zoals zij verplicht zijn voor de goedheid die u jegens hen hebt betracht.

Ik zou volgaarne gelegenheid hebben u mondeling te berichten over de toestand van al die gezinnen, die deel hebben gehad aan uw goede gunsten sinds de wieg. En dit verlangen voel ik dubbel nu ik weet, mijnheer, dat een van uw huisknechten, die zozeer in staat is om ons aangename ontspanning te bezorgen, zich op zo weinig afstand van ons blijkt te bevinden, en dat wij toch, in plaats van hem te horen zingen, slechts over hem horen spreken, terwijl dat soort mensen nog nauwelijks buiten Frankrijk komt, sinds zij hun inkomen verdienen met aanstellingen aan de opera, die zoveel goede stemmen nodig heeft. De waarde ³heer van Renswoude heeft bij hem thuis een rijk samengesteld muziekcollegium bijeengebracht ten gunste van zijn ⁴nichtje, dat een goede indruk maakt in dit ensemble, zowel met haar luit als met haar stem. Een ingewijde als uw huisknecht, mijnheer, zou goede diensten kunnen bewijzen om deze dame op te leiden volgens de goede methode, waarvan alleen de Fransen het geheim kennen, naar mijn mening, en het is al sedert lang dat hij [Johan van Reede] het plan had opgevat om voor haar een leraar van een dergelijke statuur te vinden. U kent mij, mijnheer, en kunt zich zich zonder moeite voorstellen, dat ik niet nalaat aan te sporen tot deze samenklanken en ze terzijde te staan.

Overigens, nu dezer dagen mij is overkomen wat velen hadden gewenst bij henzelf te zien gebeuren, en waarvan niemand wil dat het zo is (het bereiken van mijn tachtigste levensjaar), ben ik ervan overtuigd dat veel muziek en het leiden van een enigszins geregeld leven zeer veel ertoe hebben bijgedragen dat ik de ⁵leeftijd heb mogen bereiken die ik nu heb, Gode zij dank in een toestand die naar het algemene oordeel de laatste een of twee dozijn jaren nauwelijks veranderd is. U zit er niet op te wachten, mijnheer, dat ik uw beleefdheden beantwoord met een onderhoud over kleinigheden, maar er is uiteindelijk geen manier om dat te ontwijken, wanneer men zich durft bedenken dat de herinnering aan het verleden wellicht een verontschuldiging kan bieden voor de vrijpostigheid van het heden. Dat wil ik u verzoeken alsook dat u mij de gunst wil verlenen te geloven dat ik zal zijn en blijven, enzovoorts.

1. Zij is een dochter van David de Wilhem en Huygens' zuster Constantia, geboren in 1633.

2. Philips Doublet.

3. Johan van Reede.

4. Wellicht Margaretha van Reede (1667-1726), de oudste dochter van Godard van Reede, heer van Amerongen en achterneef van Johan van Reede, en Ursula Philipota van Raesveld. Margaretha wordt vermoedelijk ook genoemd in Huygens' brief aan Ursula van 28 juni 1680 (7154).

5. Huygens was op 4 september 1676 tachtig jaar oud geworden.